

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата філософських наук, Гури Віталія Олексійовича, на дисертацію Тациона Радислава Івановича «Миротворчий потенціал сучасної протестантської теології в Україні» поданої на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук зі спеціальністю 09.00.14 – богослов'я

Сьогодні вітчизняні науковці, релігійні та громадські діячі зосереджують свою увагу на пошуку шляхів примирення різних верств населення України та осмисленню ролі церков у цьому процесі. З 2014 року ця тематика не однократно ставала предметом палких дебатів на чисельних науково-практичних конференціях та нарадах спеціалістів. Аналітики пропонували різні стратегії примирення з урахуванням досвіду інших країн, розроблялись прикладні методики медіації. Оскільки релігійні спільноти є найбільш репрезентативними агентами впливу нашого суспільства, а лідери церков номінуються на «моральних авторитетів нації» то увага конфліктологів зосереджена на пошуку шляхів реалізації національного примирення з урахуванням богословського потенціалу «християнського послання любові та прощення». Зазначені фактори актуалізують тематику дисертаційного дослідження Тациона Р.І. яке присвячене дослідженню миротворчого потенціалу біблійних наративів сучасної протестантської теології в Україні.

Слід зауважити чітку структурованість та логічну послідовність викладу аргументації автора дисертації, що значно сприяє процесу осмислення важливої теми «Примирення».

У першому розділі, автор аналізує проблему наративного розділення у сучасному суспільстві, результатом чого стало контрверсійна оцінка ідентичних історичних подій та персоналій. Для розкриття запропонованої тематики автор осмислює особливості конфліктів наративів у суспільній свідомості українців за період Незалежності та особливості примирення наративів у релігійному дискурсі України. Підкреслюється, що суспільне протистояння, яке утворилось на основі прийняття різних наративів отримало назву: «дискурсивні битви», «битви міфологій», «конфлікт ідей», тощо що були

засновані на прийнятті стереотипів та наративів. З точки зору методології дослідження, важливим акцентом автора є введення у роботу поняття «запечатаний» або «закритий» наратив який існує у монологічній, самодостатній формі. Антиподом виступає «відкритий» наратив якому притаманні плюралізм та діалектичність. Наголошуючи, що у «битві наративів» відбувається протистояння ідентичностей та світоглядів сторін, автор пропонує досвід Іспанії у якості наочності для реалізації державної політики з примирення (пакт «Про забуття», та закон «Про історичну пам'ять»). Хоча в сучасних українських реаліях видається мало ймовірним можливість вивчення у закладах освіти історії з ідеологічно-опозиційних сторін. За пропозицією конфліктологів, примирення розглядається як керований процес із ініціативним вектором «зверху-вниз». Уточнюється, що історичний наратив створює ідеальний образ конкретної спільноти, пояснює та легітимізує її існування та спонукає її членів до солідарної діяльності. Ця теза актуалізує миротворчий потенціал наративів у сучасній богословській герменевтиці через плюралізацію наративної свідомості суспільства. Обрана тактика покликана мінімізувати зіткнення конфліктних груп і поширити культуру діалогу. Звертаючись до праць Р. Шрайтера та М. Вольфа, О. Філоненко та М. Мариновича щоб автор вибудовує власну теоретичну модель взаємодії протилежних дискурсів через тлумачення примирення як дару та шляху пам'яті. Важливим наголосом дослідника представляється теза про недопущення нівелювання чи ігнорування страждань, адже «примирення – це шлях до їх зустрічі». Ідеальним результатом зустрічі та діалогу має бути – прощення. Таким чином, Таціон Р.І. використовуючи метафоричну мову популяризує ідею заступництва за страждених та пригнічених. Автор приймає та популяризує гасло трьох правил примирення: «почути, зрозуміти, діяти».

Методологічно автор виділяє у богословській герменевтиці конфліктогенний та миротворчий потенціал. Дисертант узагальнює головні досягнення миротворчих досліджень на прикладі різних релігійних конфесій. Особливе місце у розробці методології є досвід країн, які пережили

внутрішній/зовнішній конфлікт та знайшли власний шлях до примирення (ПАР, Греція, Аргентина, Іспанія).

Описуючи методологічну частину, автор продемонстрував гарний рівень знань у наратології та виділив найбільш важливі концептуальні моделі наративів.

У другому розділі Тацюн Р.І. виділив загальні основи примирення у теоріях представників сучасної наративної теології. Зокрема у працях «батька наратології» Поля Рікера, Гаувервоза та Люсі-Сміта. У цьому невеликому за об'ємом розділі, автор зосередився на пошуку шляхів «розпечатування» закритих наративів як процесі створення альтернативного сприйняття реальності. Запропоновані ідеї представляють інтерес для моделювання стратегій примирення в різних конфліктуючих суспільствах та групах.

У третьому розділі автор аналізує актуалізацію сучасними теологами біблійних наративів примирення на прикладі відносин братів-патріархів Якова та Ісава, наративу Йосипа та «Назаретського маніфесту» Христа. Тацюн Р.І. наголошує, що наративна теологія є джерелом наративів примирення, які походять з біблійних оповідей, які містять у собі можливі сценарії примирення. Через прийняття біблійних наративів примирення відбувається світоглядна трансформація системи цінностей реципієнта та стимуляція продуктивної уяви у досягненні примирення.

Об'єктивація наслідків конфлікту (дискурс болісної пам'яті, непростення, ненависті, зневаги, братовбивства, психологічні наслідки). Наведені приклади біблійних наративів мають потужний світоглядно-психологічний потенціал до примирення.

Щоб мати трансформуючи миротворчий ефект, наративна теологія має стати частиною популярної ідеології ідеології. А кожна ідеологічна система дуже вразлива до вихідних положень свого наративу. Тому слід зауважити, що при конструюванні біблійних наративів головна роль має відводитись об'єктивному герменевтичному інструментарію. Адже у світлі різних інтерпретацій герої наведених наративів можуть отримувати контрверсійні тлумачення.

Прикладом такого спотворення «нарративу Якова» може слугувати герменевтична модель віктимізації поведінки патріарха Якова, який представляється жертвою материнської співзалежності і до сімдесяти семи років не одружувався, перебуваючи у батьківському домі. За цією моделлю, Яків навіть вкрати першородство наважився лише через пошану та беззаперечний послух матері, - у відповідь на її вмовляння. Таким чином, застосований герменевтичний підхід продемонстрував трансформацію нарративу від хитрого Якова до Якова-жертви.

Наратив Йосипа, теж може бути представлений у негативному світлі оцінки причинно-наслідкового зв'язку. У цій герменевтичній моделі, «мудрість» Йосипа, завдяки якій він юридично перетворив єгиптян на рабів фараону стала причиною помсти єгиптян – перетворення на рабів наступних поколінь євреїв.

Наведені приклади не заперечують потенціал нарративної теології у процесі примирення, а лише ілюструють небезпеку використання маніпулятивних герменевтичних ключів і спотворення центральних нарративних сюжетів.

Дисертант вивчає перспективи миротворчості в Україні через формування цінностей нарративу примирення. Окремо автор розглядає актуальне питання легітимності соціальної активності церков у справі національного примирення.

Представляється важливим детальний аналіз дисертантом базових біблійних текстів, які стають джерелом напруги в середині євангельського середовища (Рим. 13 р., 1 Петр. 2:11-17 та інші). Уточнення лексичного значення ключових біблійних слів автор здійснює звертаючись до давньогрецьких та давньоєврейських лексиконів.

У запропонованій роботі автор проводить якісне дослідження потенціалу теології сучасних протестантів у процесі розбудови миротворчого діалогу. Таціон Р.І. наголошує на пророчій (критичній) та священицькій ролі Євангельської церкви в українському суспільстві. Дисертант вказує на позитивний ефект від сповідання формули примирення «Ми просимо

вибачення та вибачаємо!». Таким чином, за текстом дисертації, Церква стає носієм миротворчого наративу і реалізовує його через публічну діяльність.

Зазначимо, що знайомство із різними версіями дисертаційного на різних етапах написання свідчить про поступовий переконливий ріст Тацюна Р.І. як дослідника.

У той же час, у процесі вивчення тексту дисертації, у нас виникли запитання та зауваження:

1. Кількість пізніх протестантів серед населення України визначається в межах 2 %. Серед них є мала група проповідників, яка поділяє ідеї миротворчого потенціалу наративної теології. Який теоретичний механізм популяризації та поширення ідей біблійного наративу примирення автор може запропонувати для створення критичної маси носіїв цих ідей у суспільстві, здатних на миротворчі трансформаційні кроки?
2. Як Євангельські церкви можуть сьогодні вплинути на створення та діяльність комісій з примирення на зразок ПАР?
3. Більшість Євангельських церков України позиціонують себе як пацифісти або «ті, що не чинять спротиву». Як ідеї миротворчого наративу узгоджуються із «доктриною справедливої війни», яка прийнята у меншості церков пізніх протестантів України?
4. Автор дисертації наголошує на тому, що «мир настає не в результаті людської діяльності примирення. Навпаки. Людська діяльність примирення стає причасною миру і свідкує про нього» (стр. 260). Чи не є запропонована теза мотивацією до культивування безвідповідальної свідомості реципієнтів цих ідей?
5. Як із біблійним наративом примирення співвідноситься біблійна концепція справедливої відплати кривдникам (Єр.48:10, Пс.57:11, Об.6:10).

Висловлені зауваження не знижують позитивної оцінки отриманих результатів дисертації. Запропоноване дослідження представляє важливий

внесок у розробку миротворчих стратегій пізніх протестантів України і свідчить про формування в середовищі вітчизняних науковців фахівців з релігійного переговорництва, медіації та конфліктології які здатні до розв'язання складних теоретичних та практичних завдань. Дисертація відрізняється структурною чіткістю й обґрунтованістю положень, що виносяться на захист, і є завершеною самостійною роботою дисертанта. Знайомство зі змістом дисертації, авторефератом, публікаціями автора дають підстави для загального висновку про те, що робота **Тациона Радислав Івановича «Миротворчий потенціал сучасної протестантської теології в Україні»** є завершеним дослідженням актуальної наукової проблеми, містить наукові досягнення та відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (із відповідними змінами), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.14 – богослов'я.

**Офіційний опонент,
кандидат філософських наук,
академічний декан,
Української євангельської семінарії.**

 В. О. Гура